

YAHYA AKENGİN'İN ROMANLARINDA TEMA

Zeynep Gözde KOZLU¹

Özet

Yahya Akengin, ilk romanı *Özlem Yokuşları*'ni 1981 yılında yayımlar. Ardından *Dönüş Acıları* (1983), *Yaralı Dağlar* (1987), *Oğuz Dede* (1990), *Sarkaç* (2000), *Aşka Verilmiş Muhtıra* (2004) ve *Karınca Düşü* (2016) olmak üzere altı romanı daha okuyucuyla buluşur. Yazar, hem içinde yaşadığı devrin ve toplumun şartlarını, hem de insanoğluna ait duygu ve değerler dünyasını konu edinir. Onun romanlarında her şey zıttı ile varlık bulur. Kurgu ile gerçek, keder ile sevinç, iyilik ile kötülük hep iç içedir.

Özlem Yokuşları ve *Oğuz Dede* romanlarının ana temaları eğitim ve ahlâktır. İki romanın da başkişileri okuma çağındaki çocuklardır. Topluma faydalı, dürüst ve çalışkan birer yetişkin olmayı amaç edinirler. *Dönüş Acıları* ve *Aşka Verilmiş Muhtıra* romanlarında darbe ve sıkıyönetim dönemlerinin getirdiği acılar işlenmiştir. Türkiye'nin yakın siyasi tarihine ışık tutan bu romanlarda, 1970 ve 1980 neslinin korkuları, huzursuzlukları, yarım kalan hayalleri vardır. *Yaralı Dağlar* ve *Sarkaç*, ferî hassasiyetlerin öne çıktığı, bireyin kendisi ve çevresiyle hesaplaşmalarına dikkat çeken romanlardır. Okuyucu, modern hayatın maddiyatçı anlayışına karşı gönül zenginliğini yücelten insanların hayatlarına konuk olur. *Karınca Düşü* ise toplumun kanayan yarası terör sorununa ütöpik bir çözüm alternatifini sunar.

Kendine has ifade tarzı ve söylemlerle eserlerini oluşturan Yahya Akengin, 1980 sonrası Türk romanında özgün bir yer edinir. Çalışmamızda, yazarın romanları muhteva açısından ele alınarak, işlenen konular "Bireysel Temalar", "Toplumsal Temalar" ve "Politik Temalar" başlıkları altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yahya Akengin, roman, tema.

THEME IN YAHYA AKENGİN'S NOVELS

Abstract

Yahya Akengin published his first novel, *Özlem Yokuşları*, in 1981. Then his 6 novels *The Return Sorrows* (1983), *Wounded Mountains* (1987), *Oğuz Grandfather* (1990), *Pendulum* (2000), *Memorandum Given to Love* (2004) and *Ant Dream* (2016) also reunited with readers. Author mentions both the conditions of society and his term and also mentions world of feelings and values belonging to human being. Everything exists with its opposite in his novels. Fiction and reality, sorrow and joy, goodness and evil are always intertwined.

Missing Slopes and *Oğuz Grandfather* novels have two main themes which are education and novels. Protagonists of both of two novels are school-age children. They aspire to be beneficial to the community, to be honest and hard-working adults. The sorrows originating from coup and state of siege terms are mentioned in *The return sorrows* and *Memorandum Given to Love* novels. There are fears, anxiousness, incomplete dreams of 1970 and 1980 generation in these novels which shed light to recent political history of Turkey. *Wounded Mountains* and *Pendulum* novels in which individual sensitivities become prominent draw attention to the showdowns of individual with himself and people around him. Reader becomes a guest to the life of people who attach importance to richness of heart against material understanding of life. *Ant Dream* offers a utopic solution alternative to the terror problem which is bleeding wound of the society.

Yahya Akengin who writes his novels with specific locution and expressions has had genuine position in Turkish novel after 1980. In our study, the novels of the author have been analyzed in terms of content and issues have been analyzed under "individual Themes", "Social Themes" and "Political Themes" titles.

Keywords: Yahya Akengin, novel, theme.

¹ Arş., Gazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gozdekozlu@gazi.edu.tr

GİRİŞ

Yahya Akengin, 1946 yılında Bayburt'un Güçlü köyünde dünyaya gelir. Annesi Rukiye Hanım, babası Nureddin Bey'dir. Kendi köyünde okul olmadığı için ilkokulu annesinin köyü Bayrampaşa'da okur. Bir yıl sonra, giriş sınavını kazanarak Erzurum Yavuz Selim Öğretmen okuluna kaydını yaptırır (Hastaoğlu 2010: 4-5). Okul hayatında yüksek başarılar gösteren Yahya Akengin, Erzurum Eğitim Enstitüsü Edebiyat bölümünü bitirir ve 1996'da edebiyat lisansı diplomasını alır.

1967 yılında Sultandağı Ortaokulunda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaya başlar. Burada dört yıl çalışan Yahya Akengin'in bir sonraki görev yeri, Ankara Etlik Lisesi olur. Askerliğini 1975'te yedek subay olarak tamamlar. Askerlik dönüşü Gazi Eğitim Enstitüsü'ne tayin edilir. O yıllarda Türk siyasetinde yaşanan ideolojik kutuplaşma, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde de tezahür eder. Sözünu hiçbir zaman sakınmayan Yahya Akengin, sol ideolojiye yönelttiği cesur eleştirileri ile bu çekişmelere dâhil olur. 1978'te çıkarılan sürgün kararnamesinde görev yeri değiştirilen isimler arasında yer alır.

1979 yılı Kasım ayında yapılan ara seçimlerde değişen iktidarla birlikte, Yahya Akengin'e Enstitü'ye dönme yolu açılır. Ancak zaman içerisinde öğretmenlikten soğuyan Akengin, edebiyat ve yazma konularında yoğunlaşmak isteğiyle başka çalışma alanlarına yönelir. Kültür Bakanlığı ve TRT bünyesinde çeşitli görevlerde bulunur. Türkiye Yazarlar Birliği'nin kuruculuğunu, Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Birliği (İLESAM)'ın kuruculuğunu ve başkanlığını üstlenir.

1996'da, hâlen başkanlığını yürüttüğü, Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı (TÜRKSAY)'ı kurar. TÜRKSAY çatısı altında, Türk dünyasını bütünleştiren pek çok kültürel ve sanatsal etkinliklerin düzenlenmesine vesile olur. Bunların yanı sıra birçok uluslararası şiir festivaline ülkemizi temsilen katılır. Türk dünyası coğrafyasını defalarca dolaşır. Azerbaycan Asya Üniversitesi fahri doktora, Azerbaycan Yazarlar Birliği üyesi ve sürekli basın kartı sahibidir.

Yahya Akengin'in edebiyat ve sanata ilgisi çocukluk yıllarında başlar. Müzik ve şiirle yakından ilgilenen bir ailesi vardır. Babası Nureddin Bey şahsına münhasır sesiyle ilahiler okuyan; Zihni'den, Celali'den dünyevi bazı şiirleri ve Karacaoğlan'ın, Emrah'ın deyişlerini kendine özgü besteleriyle terennüm eden ve ilahi aşkla bağdaştırarak açıklayan biridir. Dedesi Alişan Akengin'in ise Avni mahlasıyla şiirleri yazar (Akengin 2013: 22-23).

Yahya Akengin, edebiyata ilk adımlarını şiir yazarak atar. Ortaokul son sınıftayken katıldığı şiir yarışmasında kazandığı üçüncülük, şiir yolculuğunun başlangıcı olur. Öğrencilik yıllarında, bazı amatör şairler antolojilerinde, mahallî gazete ve dergilerde şiir denemeleri yayımlanır. Fakat onun en büyük arzusu, şiir ve edebiyat anlayışını kendisine yakın gördüğü Hisar Dergisi sayfalarında şiirlerinin yer almasıdır. Uzun uğraşlar sonucu bu hayalini gerçekleştirir. 1968 yılının Eylül sayısında Hisar'da "Gelinlik" başlıklı ilk şiiri yayımlanır. Daha sonra aralıklı olarak şiirleri ve yanı sıra kitap değerlendirme yazıları yayımlanmaya başlar. Hisar'daki yazı hayatı 1980'de son bulur. Türk Edebiyatı, Doğu Edebiyatı, Milli Kültür, Boğaziçi ve Türk Dili dergilerinde ve bazı günlük gazetelerde şiirler ve yazılar yazmayı sürdürür. Kimi yazılarında Ekrem Gültekin imzasını kullanmıştır (Işık 2004: 86).

Yahya Akengin, edebi türlerin birbirinin tamamlayıcısı ve besleyicisi olduğu inancındadır. Sadece şiir yazarsa tekrara düşebileceği kaygısı taşır. Bu nedenle tiyatro, roman, anı, eleştiri, deneme gibi edebiyatın çeşitli alanlarında da eserler verir.

İstesene (1969), Akşamla Gelen (1973), Çağ Sürgünü (1977), Saatler ve Çehreler (1982), Ötelerden (1986), Kimselere Anlatmadım (1988), Sözümüz Var (1994), Eylül Kuşatması (2001), Hasat (2004), Kırk Yıldan Şiirler (2009) kitapları şiir; Eski Çarıklar, Aile Bağları, Enver Paşa ve Büyük Ümitler (2001), Son Köylü, Kulübe, Sağlık Olsun (2009) kitapları tiyatro; Siyasetname ya da Bir Seçim Hikâyesi (1996), Bir Semaverlik Muhabbet (2010) kitapları anı; Gece Yarısı Yazıları (2015) adlı kitabı deneme ve eleştiri; Özlem Yokuşları (1981), Dönüş Acıları (1983), Yaralı Dağlar (1987), Oğuz Dede (1990), Sarkaç (2000), Aşka Verilmiş Muhtıra (2004), Karınca Düşü (2016) kitapları ise roman türünde yayımladığı eserleridir.

Yahya Akengin, Rus ve Ermeni işgallerinde şehit düşmüş dedelerinin hatıraları ile, seferberlik yıllarının kan ve gözyaşı yüklü hikâyelerini, o dönemin canlı tanıklarından dinleyerek büyür. Ondaki vatan ve millet sevgisi, temelini, dinlediği bu hikâyelerden alır. Yüksek bir millî tarih bilincine sahiptir.

Milliyetçi bir duruşu özümser; fakat siyasi parti veya ırkçılık eksenli değil, fikir ve kültür merkezli bir milliyetçilik anlayışını tercih eder. Yaşanılan coğrafyayı vatan hâline getiren, toplumu ortak paydada buluşturan sevinçler, acılar, dinî ve kültürel değerler, Akengin'in düşünce dünyasının vazgeçilmez unsurlarıdır.

Akengin'in edebiyata bakış açısında da aynı tavrı sürdürdüğünü söylemek mümkündür. İdeolojik olarak "milliyetçi" cepheye yakın olan Akengin, edebi eserlerinde de millî değerlere sahip çıkar.

"Yahya Akengin'in en belirgin niteliklerinden biri de milli kültür anlayışıdır. Şiirlerinde milli duyguları, milli kültürle bütünleştirerek işler. Romanlarında ise sosyal, siyasi ve ahlaki bakımdan kültür milliyetçisidir. Tiyatrolarında da aynı yaklaşımı görmek mümkündür" (Dönmez 2003: 40).

Yayımladığı yedi romanı ile Türk romancılığında kendisine özgü bir yer edinen Yahya Akengin, "roman bir çırpıda okunan roman olmalı" düşüncesine sahiptir. Romanda az sözle çok şey söylemenin, özü yakalamanın peşine düşer. "Usta ressamlar, az sayıda fırça dokunuşları ile zengin bir hayat sahnesini canlandırabilirler. Romanın yazarlığına biraz da böyle bakılabilir" (Akengin 2009ç: 10).

Edebiyatı bir "estetik ve dil şöleni" olarak gören Yahya Akengin, romanlarında özgün ve konuşma dilinin üstünde, edebî bir dil yaratır. Uydurma, eski veya anlaşılma kelimele yönelmez. Yaşayan Türkçe ile yazar. Türkçeyi güzel kullanmaya itina gösterir.

İlknur Dönmez, Yahya Akengin'in eserlerinde geleneksel halk kültürünün, canlı ve somut bir tabiatın, mistisizm, tarih ve aşk temalarının harmanlanmış bir şekilde karşımıza çıktığını dile getirir. Akengin'in şiirleri tek bir tema üzerine kurulu değildir. Farklı temalar birbiriyle kaynaşarak bir bütünlük teşkil eder (Dönmez 2003: 38). Bu tespitin Akengin'in romanları için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Tema Kavramı Üzerine

Türkçe sözlüklerde ve edebiyat terimleri sözlüklerinde temaya dair çeşitli tanımlar vardır. Bazıları şunlardır:

"Tema: 1. Asıl konu, temel motif, ana konu 2. -edebiyat- Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tem, ana konu 3. -müzik- Bir besteyi oluşturan temel motif, ana konu" (TDK 2011: 2315).

"Tema: Bir esere hâkim olan fikir ve his" (Doğan 1990: 1077).

"Tema: Tem, izlek. Şiirde dile getirilen, şiirin içeriğini oluşturan bir çeşit konu; şiire hâkim olan ve okura duyurulmak istenen duygu ve düşünce; şiiri oluşturan öz" (Karataş 2011: 575).

"Tema: Manzume ve şiirlerde anlatılmak istenen ana düşünceye, ana duyguya verilen ad" (Saraçoğlu 2000: 269).

"Tema: Şiirde veya nesirde asıl konuyu değil de onu bir ayrıntısı; açıklanan, anlatılan, tasvir edilen olayın tek bir yönü, parçası. (...) Tema geniş anlamlı bir kelime olduğundan ana fikir ve konu ile karıştırılmaması gerekir. Çünkü genel bir duygu ve düşünce çerçevesinde birçok konular bulunabileceği gibi o konulara esas olabilecek ana fikirler de bulunabilir. Edebiyatımızda çoklukla işlenmiş temalar arasında aşk, ölüm, tabiat, yiğitlik, toplum, vatan insanlık ve düşünce vardır" (Yalçın 1989: 160-161).

Edebiyat araştırmacıları, tema kavramını adlandırma ve tanımlama noktasında farklı yaklaşımlar sergilerler. Roman tahlil metotlarına yer veren temel başvuru kaynaklarında tema, muhtelif isim ve tanımlarla ele alınır.

Nurullah Çetin, tema yerine izlek kavramını kullanır. Ona göre tema, nesnel bir konunun farklı yazarlara göre öznel bir biçimde yorumlanmasıdır. Tema esas olarak yazarın dünya görüşü ve inancına göre biçimlenir. Sonrasında yazarın şahsiyeti, yaratılışı, eğitim ve kültür düzeyi, sosyo-ekonomik konumu gibi unsurlar temanın oluşumunda etkili olur. Her romanın bir ya da birden fazla teması vardır. Tema, bir iki hüküm cümlesi hâlinde ifade bulur (Çetin 2013: 121-122).

Şerif Aktaş ise temayı, kurgusal yapı ile ilişkilendirerek açıklar: "Olay örgüsünü meydana getiren parçalar arasındaki çatışma veya karşılaşmanın en kısa ve kesin ifadesi temadır" (Aktaş 2013: 69). Romanın yapısı çözümlenmeden tema belirlenemez. Kıskançlık, aşk, tabiat sevgisi, cimrilik, ölüm, yardımseverlik, vatan sevgisi vb. soyut kavramlarla ifade edilen temalar, olay örgüsü, kişiler, mekân, zaman gibi yapısal unsurlarla somut hale gelir. Aktaş'a göre, aynı tema üzerine sayısız eser yazılabilir ve bu eserlerin her biri, birbirinden farklıdır. Edebi eserlerdeki tema, yazıldığı dönemden bağımsız düşünülemez. Dönemin sosyal hayatıyla doğrudan veya dolaylı bağlantısı vardır (Aktaş 2013: 69).

Çalışmamızda, tüm bu bilgiler ışığında, Yahya Akenin'in romanlarında ele aldığı konu ve meseleler, "Bireysel Temalar", "Toplumsal Temalar" ve "Politik Temalar" başlıkları altında gruplandırılarak ve belli kavramlar etrafında kategorize edilerek açıklanmıştır.

Yahya Akengin'in Romanlarında Tema

a. Bireysel Temalar

Aşk

Yahya Akengin, Özlem Yokuşları ve Oğuz Dede dışındaki beş romanında da aşk temasına yer verir. Bu beş romanın tümünde aşklar, duygu boyutunda yaşanır; cinsellik söz konusu edilmez. "Aşkı somut şekilde tüketmektense soyut manada yaşatmayı seçer" (Dönmez 2003: 39). Aşk, saf ve yücedir.

Akengin'e göre, aşk hayatın ve insan doğasının bir parçasıdır. Aşka fatalist bir tutumla yaklaşır. Romanlarındaki aşklar, hayatın akışına karşı ayakta kalamaz. Sonları hep ayrılık olur. Aşk, ayrı düşen sevgiliyi özlemle düşünmek, ona kavuşmayı beklemek demektir; ancak kavuşma hiçbir zaman gerçekleşmez.

Dönüş Acıları romanında Selda ile Ömer arasında çocuk yaşlarda filizlenen aşk, üniversite yıllarına kadar devam eder. Ömer, ortaokul günlerinden beri Selda'ya çok âşıktır. Kalbinde ve aklında Selda'dan başka bir kadının sevdası ve hayali barınmaz. Selda da Ömer'e âşıktır ya da sadece âşık olduğu yanılışına kapılır. Çünkü Selda'nın duyguları, Hazım'ı tanıdıktan sonra değişmeye başlar. Ömer'de Hazım'ı, Hazım'da Ömer'i arar. Aşk, genç kız için bir bocalama halini almıştır. Selda'nın Hazım'a olan ilgisini tesadüf sonucu öğrenen Ömer ise yaşadığı şokla, duygularını kalbine gömer ve Selda'yı terk eder. Çünkü bu aşk güven duygusunu ve masumiyetini kaybetmiştir. Sonuç olarak evlilik ve mutluluk hayalleriyle süslü aşklarının ardından geriye ayrılık acısı ve Ömer'in incinen gururu kalır.

Yaralı Dağlar romanında aşk teması, Şeref Bey ile Münire arasındaki duygular vasıtasıyla romana dâhil olur. Şeref Bey, üniversite yıllarında tanıştığı Münire ile aşkı ruhunun derinliklerine kadar tadar. Fakat bu aşk, Münire'nin ailesi ve çevresi tarafından onay görmez ve iki genç ayrılmak zorunda kalırlar. Şeref Bey, bir başkasıyla evlense bile, bu evliliği mantık üzerinedir, ilk ve son sevgilisi Münire kalacaktır. Münire'ye olan aşkı hiçbir zaman bitmemiştir aksine Şeref Bey'in yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen benliğini korumasını sağlayan tek güçtür.

Sarkaç romanında aşk, Davut Bey'in eşi Sâfinaz Hanım'a duyduğu hislerle ön plana çıkar. Davut Bey, o zamanlar öğrencisi olan Sâfinaz'a ilk görüşte âşık olmuştur:

"Artık dünya, adı Sâfinaz olan bir kızdan ibaretti. Öğrencimdi. Benden on beş yaş küçüktü. Ailesi Doğu Anadolu'dandı ve sert tavırlıydı. Bütün bu güçlükleri aşabilirdim. Fakat en önemlisi, onu üniversiteden koparmak ve yuvamın sultanı yapma fikrimdi. Bir hoca olarak ideallerime ve benden beklenenlere ters düşen bu saplantımın ardında, aradaki yaş farkımız olsa gerekti.

Ama âşıktım, Ferhat misali dağları delmeye bile hazırdım..." (Akengin 2009d: 20)

Aşka Verilmiş Muhtıra romanında Selim ve Seher, evlilik ve birlikte mutlu bir hayat hayalleri kurarlarken kader kötü sürprizlerle karşılarına çıkar. 12 Mart Muhtırası, sadece dönemin siyasetine değil Selim-Seher aşkına da

indirilmiş bir darbedir. Selim'in babası gizli bir sol örgüte mensup olmak suçuyla hapse atılınca, Seher'in babası Yarbay Nevzat Bey'in "bir vatan haininin oğluna verecek kızım yok benim..." resti, iki gencin ayrılık fermanı olur. Selim, kalp kırıklığı içinde kasabayı ve Seher'i terk eder. Genç kız, aşkının peşinden gider; Selim'in gönlünü yeniden kazanmaya çalışır. Ancak yazdığı mektup uzun yıllar sonra Selim'in eline geçer. Bu aşkın yazısında yarım kalan yaşanmışlıklar, özlem, bekleyiş ve pişmanlıklar vardır.

Karınca Düşü romanında ise Fazıl Bey ile Aysel aşkı ile işlenmiştir. Üniversite yıllarında birbirlerine âşık iki sevgili iken, Fazıl Bey'in 12 Eylül sıkıyönetiminde tutuklanıp hapse atılmasıyla ayrı düşerler. Daha sonra birbirlerini görme şansı bulamazlar. Her ikisi de başka kişilerle evlenir. Fakat aradan geçen yıllara rağmen Fazıl Bey'in Aysel'e olan aşkı ve özlemi kalbini sızlatmaya devam eder. Yazar, romanın bir yerinde, aşkın zamanla geçirdiği değişime dikkat çeker:

"Fazıl Bey yine derin düşüncelere yelken açıyordu. "Şefkat" diyordu içinden. Herhalde aşkın da büründüğü son hal şefkat olmalıydı. Aşk, şimdi eski sevgilinin birkaç damla gözyaşıyla seyrini sürdürüyor, varlığını koruyordu. Aşk şimdi sadece hatıralarda, uçup gitmiş güzel zamanların masadaki çay bardaklarına yansıyan bir izdüşümüydü. Eski sevgilinin, tehlikedeki kocası için döktüğü gözyaşlarını seyrederken de "ben varım" diyen, evlat kaygısıyla içi kavrulan bu eski göz ağrısının acısına ortak olabilmek de dâhildi aşka... İnsanın çok isteyip de yaşayamadıklarının ortak bir duygu halinde buluşturmasıydı iki insanı. Şu anda olduğu gibi kimlik ve nitelik değiştirebiliyormuş... Ama yine de hep vardı aşk" (Akengin 2016: 199).

Özlem

Yahya Akengin'in romanlarında özlem teması, sevgiliye duyulan özlem ve sıra özlemi olmak üzere iki farklı şekilde işlenir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, Ömer-Selda, Şeref-Münire, Seher-Selim ve Fazıl-Aysel aşklarının sonu hep ayrılıktır. Erkek karakterler, âşık oldukları kadınları unutamazlar ve daima özlemle hatıralarını kalplerinin bir köşesinde yaşatırlar.

Özlem Yokuşları romanında ise sıra özlemine yer verilir. Romanın çocuk kahramanı Mustafa'nın eğitim hayatı ekseriyetle gurbette geçer. İlkokulu bitirdikten sonra Erzurum'daki Öğretmen Okulu'nda, sonrasında ise Ankara'daki Yüksek Öğretmen Okulu'nda yatılı okur. Köyüne, baba ocağına aylarca hasret kalır. Duyduğu özlemi şarkılarla ve şiirlerle anlatır:

"Bir müzik dersinde "Hasret" adlı şarkıyı çalarken kendisi de duygulandı.

O küçük bir köy evi

Uzak ücra yerde

Şarkının bu sözleri onu çok etkiliyordu. Köyünden ve evinden ilk defa bu kadar uzun zaman ayrı kalmıştı. Yedi aydan fazla oluyordu. Hele annesini ne çok özlediğini bir kere daha derinden hissetti. O çalıyor, sözlerini müzik öğretmeni okuyordu.

Anam beni beklerdi

Bakıp bakıp yola

O çok merak ederdi

Gözü dola dola" (Akenin 2009a: 70).

Tabiat

Yahya Akenin'in romanlarında somut tabiatı müspet bir bakış açısıyla işler. Tabiat, onun romanlarında huzur, şefkat ve doğallığın sembolüdür. Tabiat manzaraları olarak kırlar, ovalar, yaylalar, dağlar, nehirlerden sıklıkla söz edilir. Yazar tabiatı kalabalıklardan ve büyük şehrin yapaylığından kaçış yeri olarak görür. İnce zevkleri, insan ruhunu ve yaşamışlıkları tabiatla özdeşleştirir.

Yaralı Dağlar romanında tabiat teması başlıca yer tutar. Roman kahramanı Şeref Bey, büyük şehrin gürültüsünden, dev apartmanların oluşturduğu beton yığından tabiatın eşsiz güzelliklerine sığınır. İssiz bir dağ başındaki bir kulübede yaşamaya başlar. Denizin mavisıyla, çimenlerinin yeşiliyle el değmemiş bir doğa harikası olan bu yer, Şeref Bey'in yorgun ruhu için bir inziva ve dinlenme köşesidir. Şeref Bey, tabiatın kucağında düşünceleri, manevi dünyası ve geçmişi ile baş başadır. Yazar, romanda tabiata yüklediği anlamı şu satırlarla ifade eder:

"Şeref Bey'in kulübesi de, onu barındıran bayır ve omuz veren Merdivenli Kayalar da böyleydi. Denizler, ırmaklar, kayalar ve dağlar bazen gülücükler dağıtır, ümitler yansıtır, bazen de iniler veya yaralı olduklarını anlatan imdat işaretleri verirlerdi. Çayırılı Vadisi'ndeki tepeler de böyleydi, böyle bakıyorlardı Şeref Bey'e geçmiş zamanlardan..." (Akenin 2009c: 57).

Tabiatın ön planda olduğu bir diğer roman ise Sarkaç'tır. Davut Bey, tabiata gönülden bağlıdır. Tabiatın insana bahsettiği güzelliklerin bilincinde olan, çevresine duyarlı bir insandır. Evinin bahçesindeki çimenler, güller ve ağaçlarla ilgilenmekten büyük bir mutluluk duyar. Bahçesi onun için sadece hoş vakit geçirdiği bir mekân değil, aynı zamanda doğduğu diyarların ve maneviyatının hatırlatıcısıdır. Davut Bey'in tabiat sevgisini ve tabiat unsurlarına karşı hassasiyetini anlatması açısından şu satırlar dikkat çekicidir:

"Babam, ot gibi adam sözünden rahatsız olurdu. "Otların kokuları vardır, içimizin pasını silen... Çiçekleri olur, dünyanın çirkinlikleri karşısında gözlerimize gülüşler konduran... Öz sular çıkarırlar, tabielerin keşfetmesini bekleyen ilaçları içinde saklayan... Arılarla, böceklerle alış veriş yaparlar... Sessizlikle konuşmaları vardır ki, dinleyene, hissedene başka âlemlerin varlığını duyururlar... Bazılarına ot demek, ota hakarettir..." (Akenin 2009d: 56).

Eğitim

Eğitim teması Özlem Yokuşları, Dönüş Acıları ve Oğuz Dede romanlarında işlenir. Özlem Yokuşları romanının ana teması, Mustafa ismindeki bir köy çocuğunun okula gitmek, eğitim almak için verdiği mücadeledir.

Babası onun okula gitmesine şiddetle karşı çıkar. Babasını bir türlü ikna edemeyen Mustafa, büyük bir azim ve kararlılık göstererek kendi çabasıyla bilginin, öğrenmenin peşinden koşar:

“Köyde okul başlamış, Mustafa gidememişti. Okulun yakınlarından içini çekerek geçtiği çok oldu. Köyde okuma yazma hevesi herkesi sarmaya başladı. Köyün bakkalından bir defter bir kalem alan herkes, bilenlerin yanına giderek okuma yazma öğrenmeye çalışıyordu.

Mustafa hem okuma yazmasını geliştirmeye, hem de okula gidenlerin kitaplarından yararlanarak bilgiler edinmeye başladı. O kış öyle geçti.

Okullar tatil olunca köyün çocukları yine koyun kuzu gütmeye başladılar. Ama artık çıkınlarında defter kalem ve kitap da taşır oldular. Mustafa da aynı şeyi yapıyordu. İlkokulun her sınıfına ait kitapların yanı sıra, bulduğu eski gazeteleri de okuyordu” (Akenin 2009a: 16).

Mustafa karşılaştığı bütün zorlukları aşmasını bilerek, eğitimini yüksek bir dereceyle tamamlar. Ankara Yüksek Öğretmen Okulu'nun kimya fakültesinden mezun olur. Çalışmalarını ara vermeden sürdürür. Emeklerinin ve gayretlerinin neticesinde, bir üniversitede, takdir gören bir kimya doçenti olmayı başarır.

Dönüş Acıları romanı da okumak, diploma ve meslek sahibi olabilmek için verilen mücadeleyi konu edinir. Ortaokulu bitiren Ömer, Fahri, İhsan ve Şahin eğitimlerine lisede devam edebilmek için türlü engellerin üstesinden gelmek zorunda kalırlar. Ömer, okumasına karşı çıkan babasının rızasını almaya çalışır. Fahri, maddi imkânsızlıklarla baş etmek mecburiyetindedir. İhsan, köy ahalisinin okumaya olumsuz bir önyargı ile bakan zihniyetine karşı savaş verir. Şahin ise babası ölünce, evin büyük erkek çocuğu olarak ağır sorumluluklar yüklenir. Tüm bu zorluklar, dört arkadaşı hayallerini gerçekleştirme yolundan vazgeçiremez. Her biri evlerine üniversite mezunu, meslek edinmiş, kendilerini yetiştirmiş kimseler olarak dönme arzusundadır.

Oğuz Dede romanında ise çocuk terbiyesi ve eğitimine dair önemli mesajlar verilir. Eğitimin, çocuklara şiddet ve cezalandırma yöntemleriyle tahsil terbiye öğretmek şeklinde algılanması eleştirilir. Bu yöntemlerin hiçbir olumlu sonuç getirmeyeceği vurgulanır. Eğitimde yapılması gereken, çocuklar veya gençler birtakım yanlışlara düşseler bile onlara sahip çıkmaktır. Sabırla ve onları incitmeden doğruyu göstermektir.

Ahlak

Yazar, ahlak temasına Özlem Yokuşları ve Oğuz Dede romanlarında yer verir. Ahlakın birey ve toplum hayatına faydalı yönlerini okuyucuya gösterme ve benimsetme amacı güder.

Özlem Yokuşları romanında dürüstlük, çalışkanlık, saygılı ve adaletli olma, ağırbaşlılık, vatana ve milli kültüre sadakat, özveri gibi kavramlar üzerinde durulur. Mustafa bu değerlerle yetişmiş bir çocuktur. Yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen, mücadelesi ve tavrı daima iyi ve doğru olandan yanadır.

Oğuz Dede romanında ise, insan ahlakının iyi değerler üzerine kurulması düşüncesi işlenir. Romanda Oğuz Dede karakteri, yardımseverlik, hoşgörü, fedakârlık, dürüstlük, bilgelik, çalışkanlık, sabır gibi kavramlarla ifade edebileceğimiz bu meziyetlerin hepsinin temsilcisi olur.

b. Toplumsal Temalar

Vatan Sevgisi

Yahya Akenin, eserlerinde milli birlik ve beraberlik bilincini, milli duyguları sıklıkla işler. Romanlarının tümünde Türk milletine ait kültürel unsurlardan, vatan mefhumundan övgüyle söz ettiği görülür. Vatan, yazar için sadece üzerinde yaşanan toprak parçasından ibaret değildir. Ona göre, vatan, kolektif toplum ruhunu oluşturan maddi ve manevi bütün değerlerle anlam kazanır. Yazar, bu değerleri kutsal kabul eder, her şeyden üstün tutar. Bu nedenle romanlarında milli aidiyeti ve vatan sevgisini ön plana çıkaran bir yaklaşım sergiler.

Özlem Yokuşları'nda Mustafa'nın vatanına koşulsuz bir sevgi ile bağlı olduğunu görürüz:

“Ben bütün mahrumiyetleri yaşayarak geldim. Ama aklımdan devlete karşı olmak geçmedi. Araştıracak olursak hepimizin ailesinden kim bilir kaç kişi devlet ve vatan uğrunda canlarını vermişlerdir. Niçin verdiler?

Biz hür vatan sahip olalım diye. Hem siz ne diye hep kendi meselelerinizden yola çıkarak vatan sevgisini millet sevgisini yok etmeye çalışıyorsunuz?

İnsan sevgileri yaşatarak da her düşünceyi ölçemez mi?” (Akenin 2009a: 87).

Karınca Düşü romanında ise vatan sevgisi, güncel bir mesele olan terörizm üzerinden ele alınır. Fazıl Bey, vatan sorunlarına bir aydın duyarlılığı ile yaklaşır. Türk ordusunun genç askerlerinin, teröristlerin haince planlanmış saldırılarında yitip gitmesini kabullenemez. Bu nedenle “Gönüllü Babalar” adı altında bir çözüm alternatifi ortaya koyar:

“Eli silah tutmasını bilen, inançlı, genç yavruları için ölmeyi peşinen kabul eden, dağ başlarında, kayalıklar arasında, mağaralarda, ormanların kuytularında mekân tutan babalar olmalıydı, bulunmalıydı, örgütlenmeliydi, teröriste anladığı yöntemle, anladığı dilden karşılığı onlar vermeliydi. Üç beş genç evlat yerine, beş on baba ölebilmeliydi.” (Akenin 2016: 13).

Fazıl Bey, bu ütopyasını anlatmak ve gerçekleştirmesine destek verecek katılımcılar bulmak üzere yurdun dört bir yanını dolaşmaya başlar.

Millî-Tarihî Unsurlar

Yahya Akenin'in romanlarında, Türk milletinin tarihinde yer alan acı ve kahramanlıklarla dolu gerçeklikleri de anlatılır. Türk tarihinin önemli şahsiyetlerinin isimleri zikredilir. Türklük, tarihî unsurlar üzerinden yüceltilir. Yazar, geçmişin hikâyelerini bugünün meseleleriyle bağlantılı olarak işler. Böylece “dün” ile “bugün” bütünleştirir, geçmiş üzerinden şimdinin okumasını ve sorgulamasını yapar.

Yahya Akenin, Türk tarihinin olumsuz yanlarından çok, meziyetlerinden söz etmeyi tercih eder. Okuyucusunu, öz kültürel değerleri konusunda bilinçlendirmek ister. Örneğin; Oğuz Dede romanında, önemli bir millî-tarihî motif olan alperenler hakkında bilgi verir:

“İşte bu alperenler yeni yurdun dört bir yerine dağılırlar. Köylerde, şehirlerde, hanlarda, yaylalarda eğlenip, kendilerine bir meşguliyet, bir iş seçerler. Kimi marangozluk, kimi demircilik, kimi ocakçılık, kimi nalbantlık, kimi çiftçilik yapar. Akla gelen her zanaattan alperenler çoğalır... (...) Her birinin, yaptıkları işin yanı sıra ayrı bir görevi vardı. Birbirleriyle haberleşirlerdi. İnsanlarla ilişki kurmak, onlara yaklaşmak için her olayı, her fırsatı değerlendirirlerdi. Herkese iyilikte bulunmak, herkese yardımcı olmak için yarışıyorlardı. Çünkü bir amaçları vardı.

İnsan kazanmak... Almadan verirlerdi. Kendilerinin zararına, karşıdakinin yararına olan işler yaparlardı. Bilerek yaparlardı. Darda kalan birinin yardımına koşmak bir zevkti onlar için. Bunun sonucu olarak insanlar kendilerine yakınlaşmış olurlardı. Bu yakınlığı değerlendirerek, Allah'ın emirlerini, iyilik ve güzellik duygularını onlara aşılama fırsatını bulurlardı...” (Akenin 2012: 107-108).

c. Politik Temalar

Siyasi Olaylar

Yahya Akenin, bazı romanlarında Türkiye'nin yakın geçmişindeki siyasal ve ideolojik olaylara da yer verir. İdeolojik kutuplaşmaların toplum ve birey hayatındaki olumsuz yansımalarını, sıkıyönetim zamanlarının baskı ve belirsizlik atmosferini işler.

Aşka Verilmiş Muhtıra romanı, 12 Mart Muhtırası günleri ile başlar. 12 Mart günleri acı, endişe ve korkularla dolu bir dönem olarak işlenir. Topluma egemen tatsızlık, bireylerin iç dünyalarına da yansır: “Acılarla ne çok dost olmuşuz diye içinden geçirdi Faruk Hoca... Gözleri dolup taşacak diye endişelendi, bakışlarını Selim'den uzaklara kaydırıldı” (Akenin 2009e: 60). Sıkıyönetim, bireysel hak ve özgürlükleri olabildiğince kısıtlamıştır. İnsanlar, sokağa çıkmaktan hatta evlerinin perdelerini aralamaktan bile çekinir hâle gelirler. Sokaklarda postal seslerine patlayan bombaların, ateşlenen silahların sesi karışır. Tutuklanmalar, işkenceler fısıltılar halinde kulaktan kulağa yayılır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde 12 Eylül Askerî Darbesine yer verilir. Siyasal şiddet ve çatışma ortamından askerî otoritenin hüküm sürdüğü yeni bir döneme girilir. Yazar, 12 Eylül günlerinin ülke genelindeki tablosunu şu satırlarla anlatır:

“Sonuçta kardeş kavgasına dur diyen bir düdük çalmış, ordu yönetime el koymuştu.

Bu genel manzaranın yanı sıra, yapılan tutuklamalar, entelektüellerin her birinin kendi cephesinden yorumları ve kaygıları, yurt çapında sıkıyönetim uygulanması, yurt dışına kaçanlar, alttan alta homurdanmalar, kısaca, artısı ve eksisiyle her şey, yeni bir dönemin başladığını göstermeye yetiyordu. Bir devrin kapandığı, yeni bir sayfanın açıldığı belli oluyordu.

Ülkenin sürüklendiği kaosu bitirip yeniden demokrasi düzenine geçiş sözünü veren askeri yönetim, “denge” gözetme kaygısı ile karşıt kamplardan her siyasiyi tutuklamış, uzantıları saydığı herkesi içeri tıkmıştı. İdeoloji odakları arasında da hiçbir ayırım gözetmeksizin, tümünü aynı kefeye koyarak “sanık” etiketini yapııştırıp sıkıyönetim savcılıklarına havale etmişti” (Akengin 2009e: 123-124).

İdeolojik Çatışmalar

1970’lerin ikinci yarısından itibaren ülke siyasetinde baş gösteren ideolojik kutuplaşma toplum nezdinde de yankı bulur. “Sağ görüş” ve “sol görüş” şeklinde ikiye ayrılan taraflardan biri karşısındakini “satılmışlar”, öteki de “hainler” diye suçlar. Bir tarafta “kahrolsun faşizm” sloganları atılırken, diğer tarafta Türkiye’yi komünist rejime sürüklemekle hedeflenenin, Rus emperyalizmine boyun eğmek olduğu düşüncesi hâkimdir. Yahya Akengin, Dönüş Acıları ve Aşka Verilmiş Muhtıra romanlarında bu ayrışmanın, kişilerin iş hayatlarında, evlerinde, arkadaşlıklarında, iç dünyalarında yarattığı sarsıcı etkilere ayrıntılı bir şekilde yer verir. 12 Eylül öncesini konu edindiği Dönüş Acıları romanında ideolojik çatışmaların sokaktaki yansımalarını şu sözlerle ifade eder:

“Duvarlardaki iri iri yazılar, sulu sepken yağışla kavga eder gibiydiler. Silinip silinip yeniden yazılan bu sloganlara bakarak insan, duvarlarda mantar hastalığı olduğu düşüncesine kapılabilirdi. Yahut da şehrin duvarları uyuzla yakalanmış sanılabilirdi. Kaşıkça önce ferahlatan sonra azan bir cilt hastalığı... Artık her semtte, her mahallede duvarlar bu illete yakalanmıştı. Mantar veya uyuz... İnsanın ciğerlerinde, ya da hassa bir organındaki hastalığın ciltte belirtiler yapması gibiydi duvarların görünüşü.

Cemiyetin ciğerleri mi bozulmuştu? Duvarlar onun cildiymiş işte... Ankaralıları nefes alamaz hale getiren hava kirliliğinden daha büyük tehlikeleri haykırıyordu duvarlar. Ciltteki belirtiler, derinlerdeki bir hastalığın çıtırtkan habercisinden başka bir şey değildi” (Akengin 2009b: 185).

Yazar, romanlarında yaşanan siyasi ve ideolojik olayları bütüncül bir bakış açısıyla ele almaya gayret eder. Bununla birlikte “sağ” ve “milliyetçi” cepheye yakın olduğunun sinyallerini vermekten geri kalmaz. Karşıt görüşe karşı eleştirel bir tavır takınır. Siyasi görüş ayrılıklarının şiddete dökülmesi ve yaşanan askerî müdahalelere ilişkin temel görüşü ise Aşka Verilmiş Muhtıra romanının şu cümlesinde saklıdır: “Her şey Türkiye ve Türk milleti üzerine oynanan büyük bir oyundan ibaretmiş” (Akengin 2009e: 137).

SONUÇ

Yahya Akenin'in romanları tema açısından çeşitlilik ve zenginlik gösterir. Yazar, romanlarında hem günümüz insanının fikir ve his dünyasına, hem de ait olduğu toplumun meselelerine değinir. Bireyin toplum ve hayat karşısındaki kaderini konu edinir. Türk toplumunun yaşanmışlıklarını, problemlerini aydın duyarlılığı ile sorgular. Kimi zaman kendi görüş ve yargılarını ortaya koyar, kimi zaman ise takdiri okuyucusuna bırakır.

KAYNAKÇA

- Akengin, Yahya (2009a). Özlem Yokuşları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akengin, Yahya. (2009b). Dönüş Acıları. (Dördüncü baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akengin, Yahya (2009c). Yaralı Dağlar. (Üçüncü baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akengin, Yahya (2009ç). "Romana Günümüz Penceresinden Bir Bakış Denemesi". Sarkaç. (Üçüncü baskı). Ankara: Akçağ Yayınları, 7-11.
- Akengin, Yahya (2009d). Sarkaç. (Üçüncü baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akengin, Yahya (2009e). Aşka Verilmiş Muhtıra. (Üçüncü baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akengin, Yahya (2012). Oğuz Dede. (Altıncı baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akengin, Yahya (2013). Bir Semaverlik Muhabbet. (İkinci baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akengin, Yahya (2016). Karınca Düşü. (Birinci baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktaş, Şerif (2013). Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Çetin, Nurullah (2013). Roman Çözümleme Yöntemi. (On üçüncü baskı). Ankara: Öncü Kitap.
- Doğan, D. Mehmet (1990). Büyük Türkçe Sözlük. Ankara: Rehber Yayınları.
- Dönmez, İlknur (Eylül 2003). "Yahya Akengin'in Eserleri ve Dünyasına Bir Yolculuk". Türk Edebiyatı, (359): 38-40.
- Hastaoğlu, Betül (2010). Yahya Akengin'in Hayatı, Şiirleri ve Sanatı Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Işık, İhsan (2004). Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi I. (Genişletilmiş üçüncü baskı). Ankara: Elvan Yayınları.
- Karataş, Turan (2011). Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Sütun Yayınları.
- Saraçoğlu, Ahmet (2000). Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü. (İkinci baskı). Eskişehir.
- TDK. (2011). Türkçe Sözlük. (On birinci baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Yalçın, Cevdet (1989). Edebiyat Terimleri Sözlüğü. Ankara: Yalçın Emel Yayınları.

